

dési folyamatot és mindenkinek biztosítják annak lehetőségét, hogy tudását bővítse és mélyítse. Ugyanígy a rádiónak és televízió-
nak is adásaikkal támogatniuk kell a tudományos-technikai, politikai-kulturális és általában művelő területeken a lakosság ismereteinek bővítését, valamint egyéb művelődési intézményeknek és a társadalmi szervek által létesített kulturális rendezvényeit. Ezzel nagymértékben fokozza és tudatosítja az ily intézményeknek feladatai jelentőségét, valóban először a neveléstörténetben.

A megvalósítás problémái

A törvény alkotói tisztában voltak azzal, hogy ily korszakalkotó változások nem valószínűsíthetők máról-holnapra, még akkor sem, ha pl. az általános iskola vonatkozásában rámutattunk arra, hogy még néhány évtized előtt mennyi időt, hány heti óraszámot vett igénybe az idegen nyelvek (latin, görög) tanítása, hogy a vallás- és „erkölcs”-tan tanítása elmarad, hogy a politotechnikai képzés rendszerint nem jár házi feladatokkal.

A törvény végrehajtási utasításának készítésekor nagyon fontos lesz a törvényben megjelölt feladatok eredményes elvégzése érdekében a tanító- és a tanárképzéssel még behatóbban foglalkoznia. Nyilvánvaló, hogy a megjelölt feladatoknak a mai felkészültséggel ala-

posabb továbbképzés nélkül aligha tudnak megfelelni, különösen az óvónők és az I.—III. osztályokban foglalkoztatott tanítók, mert itt kell a legnagyobb mértékben a színvonalat emelni, akár általában az anyag tudományos-sága, akár a módszerek szempontjából. A tudományosság elve tehát vonatkozik egyrészt a továbbadandó anyagnak, valamint a követendő módszereknek, elsajátítandó készségeknek, jártasságoknak, képességeknek, a felhasználandó eszközöknek behatóbb ismertetésére, másrészt és ugyancsak még fokozottabb mértékben a nevelés tudományosan megalapozott rendszerére, amelynek központjába a munkára és a közösségre nevelés, általában a szocialista erkölcsi nevelés kerül.

Ezek azok a kérdések, amelyek a legközelebbi időben az NDK-ban az új törvény minél jobb megvalósítása érdekében megoldandók. Semmi kétségünk nincs, hogy ezeket a nehézségeket is sikerül leküzdeniük és bizonyosak vagyunk abban is, hogy az új művelődési törvény példaképpül szolgál nemcsak a szocialista országoknak, tehát nekünk is, hanem a kapitalista országoknak is, amelyekhez ez idő szerint az NSZK is tartozik. Talán az ily iskolatörvény egysége is hozzájárulhat ahhoz, hogy a két testvérország mielőbb együl váljon, szabad, független, egységes, szocialista Németországgá.

PÁSZTOR JÓZSEF

NEVELÉSÜGYÜNK HÚSZ ÉVE

SIMON GYULA és SZARKA JÓZSEF: A magyar népi demokrácia nevelésügyének története. Budapest, Tankönyvkiadó, 1965. 195 l. és 18 képoldal. SIMON GYULA (szerk.): Nevelésügyünk húsz éve. Budapest, Tankönyvkiadó, 1965. 601 l.

A felszabadulás huszadik évfordulójára elkészült két kiadvány megjelenését egyszerűen csak számba vesszük, annak reményében, hogy alaposabb értékelésüket illetékesebbek mielőbb elvégzik.

Az első munkát rövid áttekintésnek minősítik a szerzők, és a következőképpen osztották meg maguk között:

I. SIMON GYULA: *Köznevelési célok és feladatok*. Felszabadulás és örökség. Harc az iskola demokratikus reformjéért — Harc a szocialista jellegű köznevelésért (1948—1950) — A szocialista köznevelés megvalósításának útján (1950—1956; 1957—). 5—58. I. II. SZARKA JÓZSEF: *A nevelés elméletének és gyakorlatának fejlődése*. 59—85. I. III. SZARKA JÓZSEF: *Az oktatás elméletének és gyakorlatának fejlődése*. 86—97. I. IV. SIMON GYULA: *Az iskolaügy fejlődése*. Általános iskola — Általános gimnázium — Középfokú szakoktatás — Felnőttoktatás. 98—169. I.

A második munka, mely díszes kiállításával is utal az ünnepi évfordulóra, 12 tanul-

mányt tartalmaz a magyar népi demokrácia neveléstörténetéből. A tanulmányok:

SIMON GYULA: A köznevelésügy fejlődésének néhány sajátossága, 9—79., SZARKA JÓZSEF: A nevelés elméletének fejlődése, 81—107., NAGY SÁNDOR: A didaktika fejlődése, 109—149., BORI ISTVÁN—TIBANYI FERENC: A hazai politotechnikai oktatás, 151—176., SZIRMAI GYÖRGYÉNÉ: A magyar úttörőszervezet, 179—232., DOBOS LÁSZLÓ: Nevelőmunka középiskolás ifjúsági szervezeteinkben, 233—269., KOMLÓSI SÁNDOR: Az iskola és a család kapcsolata, 271—318., JUHÁSZ FERENC: Pedagógiai törekvések a népi kollégiumi mozgalomban, 319—363., HERMANN ALICE: Az óvoda és az óvónők képzés, 363—418., BIZÓ GYULA: Az általános iskolai nevelőképzés, 419—450., LADÁNYI ANDOR: A középiskolai tanárképzés, 451—556., BAKONYI PÁL: A pedagógusok átképzése és továbbképzése 559—600. lap.

Mindkét munka — és minden bennük között tanulmány — szerzője eredeti dokumentumok alapján értékeli a megtett utat, és alapos részletességgel tekinti át a vizsgált területen és időben elért előrehaladást. Ezért mind a szerzőket, mind a szerkesztőt teljes elismerés illeti meg.

Három — a további munkálatokra való

tekintettel megtett — egyszerű olvasói észrevételünk a következő:

1. Senki sem foglalkozott annak a — minden köznevelési rendszer számára alapvető — kérdéssel az elemzésével, hogy milyen volt, hogyan alakult át, és milyen ma a *tanügyigazgatás*. Más szavakkal: hogyan oszlottak és oszlanak meg a jogok és a felelősségek a köznevelés tervezése, a döntések meghozatala, a végrehajtás és ellenőrzés terén a köznevelésre befolyást gyakorló egyes tényezők között.

2. Részben azért, mert elmaradt egy olyan összehasonlító összefoglalás, mely a meghozott anyagi áldozatok (a köznevelésre évenként fordított összegek, az iskolaépületek és tantermek száma, az iskolai munka hatékonyságát növelő felszerelés, az egészségi gondozásra jutó kiadások, a szociális juttatások stb.) növekedése, az

egy pedagógusra eső tanulók számának kisebbedése, a tanulók iskolázási- és tényleges tudásszintjének emelkedése alapján jellemezte volna a fejlődést, részben mert hiányzik a felsőoktatás nagyméretű kiterjedésének bemutatása, az olvasó nehezen alakíthat ki magának a valóságnak megfelelő *összképet* az elmúlt húsz év erőfeszítéseiről és tényleges teljesítményéről.

3. Nem érvényesül a feldolgozásban eléggé a *prospektív szemlélet*. Ebből következik, hogy a történeti elemzés eredményeképpen nem rajzolódna ki a következő 30—40 év — fő vonásaiban előrelátható — lehetőségei és következményei. Meddig jutottunk el ennek a közvetlen jövőnek pedagógiai előkészítésében, és milyen feladatok állnak előttünk?

KISS ÁRPÁD

ADALÉKOK A SZABADIDŐVEL KAPCSOLATOS HAZAI IRODALOMRÓL

Az elmúlt években egyre gyakrabban tanúi lehettünk annak, hogy a társadalmi igények egy-egy tudományos kérdésben szinte robbanásszerűen jelentkeztek. Így a neveléstudományban is — vagy annak határterületein — állandóan új problémák merültek fel, melyek azután rövid idő alatt az érdeklődés homlokterébe kerültek. A szabadidővel kapcsolatos problémákat a legkülönbözőbb szaktudományok felől megközelítve egyre gyakrabban vetik fel tudományos folyóiratainkban. Tájékoztató jellegű írásunkban a jelentősebb problémák köré csoportosítva vázoljuk a kérdés hazai irodalmát.

1. A szabadidő mint társadalmi probléma

A szabadidővel kapcsolatos irodalom szinte azonos egyöntetűséggel vallja, hogy a technikai-gazdasági fejlődés adott szakaszában a szabadidő alapvetően fontos társadalmi probléma. A szerzők jórésze abból a közismert marxi tételből indul ki, hogy „a szabadidő megtakarítás egyértelmű a szabad idő növelésével, vagyis az individuuum teljes kibontakozásához szükséges időnek a növelésével, amely a maga részéről mint hatalmas termelőerő visszahat a munka termelőerejére.”

E tételre épülnek azok a fejtegetések, melyek a Filozófiai Szemlében, a Valóságban, a Béke és Szocializmusban, valamint más társadalomtudományi folyóiratokban a szabad idő kérdésével foglalkoznak. A technikai fejlődés, a munka megváltozott jellege ugyanis időszerűvé teszi annak a vizsgálatát, hogy a szabadidőben végzett tevékenységek mennyiben járulnak hozzá a képességek maximális kibontakoztatásához, valamint e tevékenységek milyen áttételezésen befolyásolják magát a termelést. Ezért írja tanulmányában SZÁNTÓ MIKLÓS,

hogy „amíg a munkán felüli idő lényegében egybeesett a munka okozta fáradtság kipihetésével, a biológiai szükségletek kielégítésének idejével, az alvással, az evéssel, az elfogyasztott energia visszapótlásával, addig a kérdés elméletileg sem jelentett különösebb problémát.”¹ Napjainkban azonban, amikor a szabadidő egyre növekszik, a munka egyre bonyolultabbá válik, a kérdés alapos és differenciált elemzésre szorul. E differenciált elemzések azonban mindmáig hiányoznak, hiszen a szerzők jelentős része nem egyezik meg magában a szabad időnek a fogalmában sem. E kérdést részletesen elemzi SZALAI SÁNDOR a Valóságban megjelent tanulmányában.² A szerző itt vázolja a szabadidővel kapcsolatos hazai és külföldi elképzeléseket, s kísérletet tesz annak fogalmi körülhatárolására. Elemzésében részletesen foglalkozik azzal a pedagógia számára is nagy jelentőségű kérdéssel, hogy a munka és a szabad időben végzett tevékenység egymástól nehezen elválasztható. Felhívja a figyelmet „a félig kedvtelés” kategóriára, mely éppen a szabad időben végzett tevékenységek társadalmi jelentőségét hangsúlyozza. „A nagy alkotó egyéniségek — írja SZALAI SÁNDOR — természetesen minden korban és társadalmi viszonyok közt kedvteléssé tudták változtatni produktív munkájukat, és szabad idejüket is produktívan töltötték el. De a „kisember” számára is van valamelyes lehetőség arra, hogy munkáját — vagy annak bizonyos részét — alkotó tevékenységgé változtassa, kedvtelésként űzze.” Mindez azonban, mint említettük, felveti a szabad idő fogalmának problémáját is. „Nem éppen az szorul-e mindenekelőtt külön vizsgálatra, hogy az, amit a szociológus — mondjuk — kulturálisan felhasznált szabad időnek vél, az a vizsgált embercsoport, vagy annak egyes tagjai számára nem jelent-e